

Věřníce

ČASOPIS PRO OCHRANU PŘÍRODY A KRAJINY

XXIII. ročník 2009

Číslo 6

Cena 75 Kč

6

Příroda ve středověké Praze, dnešních evropských velkoměstech a Humpolci • Krajinou (ne)úmyslu • Ožívování míst • Netopýří záchrana • Přírodní park Petrovicko • Náves pod Macochou • Ekologická poradna: nádrž pro obojživelníky • Countdown 2010

Zvířena ve městě

René Kyselý

Z Prahy 13. století se vytratil kus venkova. Z většiny kulturních sedimentů mizí bohatá luční květena. Také mezi ruderaly zůstávají ti nejhouževnatější – převažují rostliny z čeledi merlíkovitých využívající dusíkem obohacenou půdu. Z pylových zrn stromů se nejčastěji objevuje borovice jako svědectví zarůstání vykácených lesů touto pionýrskou dřevinou. Budování jezů zvýšilo hladinu Vltavy o několik metrů a během povodní docházelo k ničivějším záplavám než v raném středověku. V nivě se vrstvily metrové náplavy. Následkem toho zanikla mezi jinými i osada na „ostrově pod mostem (Pražským)“.

Na cestě k modernímu městu

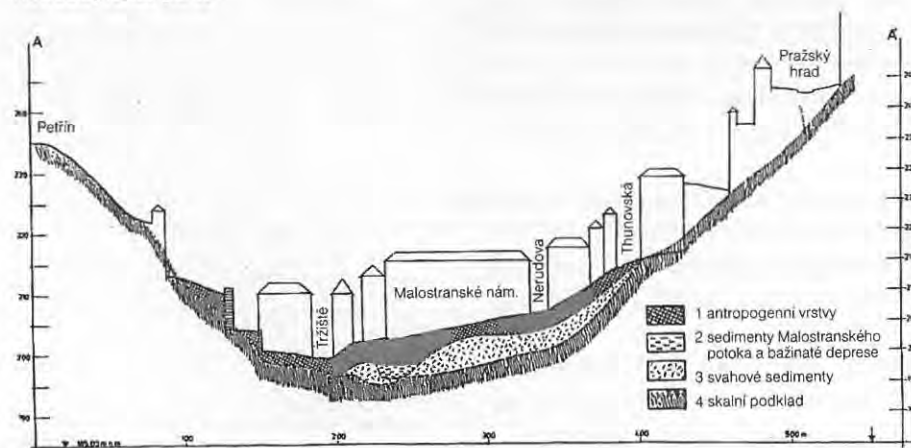
Příběh středověké Prahy můžeme vidět jako postupné vyzrávání vztahu mezi kulturou a naturou. Počátky města se dějí v divokém a spontánním rytmu. Zdá se, jako by raně středověká Praha byla vším – vyspělým mohutně opevněným výrobním a obchodním centrem s nespornou společenskou vážností, dřevohliněnou vesnicí s rozkvetlými pastvinami přímo pod knížecím palácem, kozím pláckem i bahnitým páchnoucím smetištěm. Natura se realizuje přímo v ulicích města, je prostá, bezprostřední, přímočará.

Vrcholný středověk je novým začátkem. Vzniká pravidelnější uliční síť s vytyčenými parcelami pro měšťanské domy. Vzporný přírodní podklad je tomu uzpůsoben – rozsáhlé planýrky, terénní úpravy ve svazích, odlámané skály, navážky. Přibývá kamene a v případě Prahy zlatá opuka jako by vyjevovala snahu izolovat se od temné divokosti hlíny. Natura shazuje ohlávku především v nivě Vltavy, kde pohřbívá někdejší povrch mocnými povodňovými sedimenty. Okraje města si mnohdy zachovávají venkovský charakter (viz článek Adély Pokorné). S rostoucí vůlí zakládat parky a zahrady je do zasedlených částí přizvána natura zkrocená a noblesní, to je však již kapitola novověká.

Chceme si ve městě nechat jen tu „hezkou část přírody“ – květiny v ohraničených záhonech, vodu jen klidnou a jen někde (jediný kus přirozeného břehu Vltavy je dnes pod Mánesovým mostem, potoky jsou z velké části kanalizovány), ze zvířat jen psy čisté rasy. Hlína se tlačí pod asfaltem a dlažbou, potkání běhají v podzemí, tamtéž teče nepozorovaně odpadní voda a záplavy nás straší jen občas. Mnohdy nevědomě však chceme a potřebujeme i naturu syrovou, veselou a svobodnou, která nikdy ve městě neztratila své místo. Výmluvná je například dnešní úprava některých parkových záhonů vytvořená z pelyňků, šťovíků a jiných ruderalních rostlin. Co jsme vytlačili z oken, vlomí se zadními vratky...

Mgr. Radka Kozáková (1980) pracuje v Archeologickém ústavu AV ČR v Praze. Na základě pylových analýz se zabývá vývojem krajiny zejména během středověku.
kozakova@arup.cas.cz

Mgr. Jan Havrda (1969) pracuje v Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti v hl. m. Praze. Zabývá se prováděním archeologických výzkumů, geologickými poměry archeologických lokalit a vývojem středověkého osídlení v závislosti na přírodních podmínkách.
havrda@praha.npu.cz

Není možné představit kompletní vývoj divoké fauny Prahy v několika řádcích, ačkoliv víme, že se měnila. Například dnešní město plné polodivokých holubů nebylo dlouho typickým obrázkem. I když nejstarší doklady tohoto ptáka pocházejí z Vyšehradu již z 10.–11. století, zjevně – dle množství zachovaných kostí – nebyl ve středověku hojný.

Také pro dnešní podzemní Prahu typický potkan nebyl místním obyvatelem odjakživa, na území Prahy se začíná objevovat teprve v 18.–19. století. Nicméně dříve jeho místo zaplňovala krysa, které k životu zřejmě lépe vyhovoval tehdejší typ staveb s dřevěnými půdami než dnešní cihlové a panelové domy. Nejstarší kosti krys pocházejí z raně středověkého Vyšehradu a Pražského hradu, konkrétně z 9.–11. století, hojně jsou ve vrcholně středověkém období například na hradech. V historickém městě se samozřejmě vyskytovali i jiní hlodavci. Zajímavostí například je, že na Pražském hradě byly vedle mumii krys nalezeny i mumie plcha velkého, obojí datované do 16. století.

Ani dnešní Vltava posetá labutěmi nebyla stálým výjevem. Labutě, přistěhovalci ze severských jezer, se zde začínají usazovat a hnízdit až v sedmdesátých letech 20. století, podobně pozdě jako některé další druhy vrubozobých. I ostatní fauna řeky se měnila. Po vybudování zdymadla ve Střeškově roku 1936 již do Prahy nemohly migrovat mořské ryby jako losos a pláťas bradavičnatý, známé zde ještě v 19. století.

Velká divoká zvířata zajisté v pražských ulicích nikdy nežila, byl kontakt s divokou faunou byl v počátečních stadiích vývoje města bezpochyby daleko těsnější. Na ulicích či tržnicích ovšem byla k vidění řada domácích zvířat, přímo po ulicích pobíhali psi, a místy zřejmě volně i prasata a drůbež. Až po objevení Ameriky bylo možno zaslechnout krocan, jeho nejstarší kosti pocházejí ze 17. století z náměstí Republiky, kde byly nalezeny mezi jídelními odpadky mnichů. Typickými druhy chovanými za druhé světové války byli králíci a husy, drženi při domácnostech jako potrava v době nedostatku.

Mgr. René Kyselý (1974) pracuje v Archeologickém ústavu AV ČR v Praze jako archeozoolog.
kyselý@arup.cas.cz

< Severojižní řez centrální částí Malé Strany ukazuje přibližnou mocnost svahových a kulturních sedimentů léto části Prahy. Sestavil J. Zavřel, kreslil J. Mourek